

VALIKOIVA UROSVEROTUS

- Esimerkkejä uroksista, joista osa kaadetaan ja osan annetaan kasvaa vanhemmaksi

Hirvisonnien sarvet kasvavat joka vuosi, kunnes sonnit ovat noin 6½-vuotiaita eli täysikasvuisia. Sarvien kasvu riippuu mm. ravinnon saatavuudesta ja geneettisistä ominaisuuksista. Sarvien kokoa voi käyttää valikoivan verotuksen indikaattorina edellyttäen, että lapio- ja hankosarvisonnien sekä niiden välimuodon välillä tehdään selvä ero.

Hirviurosten valikoiva verotus voidaan toteuttaa kahden pääperiaatteen mukaisesti: kunkin yksittäisen ikäluokan perusteella tai jakamalla urokset ikäryhmiin. Ensin mainitussa menetelmässä edellytetään, että metsästäjät voivat varmuudella tunnistaa kunkin yksittäisen ikäluokan, jotta he voivat sen jälkeen arvioida, ovatko eläimen sarvet kyseisen ikäluokan keskimääräistä sarvikokoa ja -tyyppiä suuremmat tai pienemmät metsästysalueella. Iän arviointitaidot tekevät ikäryhmiin jaosta Suomessa toimivampaa. Tässä esitellään jaot ikäryhmiin ½-v., 1½-v., 2½ – 5½-v. ja ≥ 6½-v. Tässä esitelty valikoiva urosverotus perustuu siihen, että hyvin kehittyneet 1½-vuotiaat ja 2½ – 5½-vuotiaat urokset saavat kasvaa vanhemmaksi.

Urosvasan kehon kokoa voi olla vaikea arvioida. Pieniä urosvasoja kaadetaan mieluummin kuin suuria, mutta käytännössä valikoiva verotus rajaa tässä ikäryhmässä sen, kuinka suuren osan urosvasat muodostavat kaikista kaadetuista urospuolisista hirvistä.

Jotta valikoiva urosverotus olisi tuloksellista, kaikkien metsästäjien tulee toteuttaa sitä täsmälleen samojen periaatteiden mukaan tarpeeksi suurella alueella. Hirvitalousalue on riittävän suuri alue tällaiseen verotukseen urosten liikkumista ajatellen. Pienet yksittäiset metsästysseurueet eivät voi soveltaa omia periaatteitaan, sillä ne jakavat hirvet naapurheidensa kanssa. Metsästäjän, joka antaa uroksen kasvaa vanhemmaksi, tulee voida luottaa siihen, että myös muut metsästäjät hirven elinalueella tekevät samoin.

Urokset, joita ei kaadeta

Hankosarviurokset, joilla on esim. viisi sarvipiikkiä, saavat kasvaa vanhemmiksi. Ne kuuluvat usein 2½ – 5½-vuotiaiden ikäryhmään. (Tämänikäisillä hankosarviuroksilla uroksilla on usein 3 – 5 sarvipiikkiä Etelä-Suomessa, 4 – 6 piikkiä Keski-Suomessa ja 4 – 7 piikkiä Pohjois-Suomessa.)

Välimuotourokset, joilla on kahdeksan sarvipiikkiä, saavat kasvaa vanhemmiksi. Ne kuuluvat usein 2½ – 5½-vuotiaiden ikäryhmään. Tämänikäisillä välimuotouroksilla on usein 5 – 8 sarvipiikkiä Etelä-Suomessa, 5 – 9 piikkiä Keski-Suomessa ja 5 – 10 piikkiä Pohjois-Suomessa. Näitä uroksia ei siis kaadeta.

Lapiosarviurokset, joilla on 10 sarvipiikkiä, saavat kasvaa vanhemmiksi. Ne kuuluvat usein 2½ – 5½-vuotiaiden ikäryhmään. Tämänikäisillä lapiosarviuroksilla uroksilla on usein 6 – 12 sarvipiikkiä Etelä- ja Keski-Suomessa ja 7 – 13 piikkiä Pohjois-Suomessa. Näitä uroksia ei siis kaadeta.

Osa uroksista on saattanut pudottaa sarvensa metsästyskauden loppupuolella. Tällaisia uroksia ei kaadeta, sillä se tekee valikoivan urosverotuksen mahdottomaksi.

Urokset, jotka voidaan kaataa

Urokset, joilla on 1-4 sarvipiikkiä, voidaan kaataa. Jos halutaan nostaa urosten keski-ikä nopeasti, voidaan jättää nelipiikkiset kaatamatta. Tässä on 1½-vuotias kaksipiikkinen uros. Noin puolella kaikista 1½-vuotiaista uroksista on vain kaksi sarvipiikkiä ja näillä on tavallisesti alle 150 kg:n teuraspaino.

Usein ≥ 6½-vuotiailla lapiosarviuroksilla on ≥ 13 sarvipiikkiä Etelä- ja Keski-Suomessa ja ≥ 14 piikkiä Pohjois-Suomessa. Tällaiset urokset ovat siis "hakkuukypsiä" ja ne voidaan kaataa.

Usein ≥ 6½-vuotiailla välimuotouroksilla on ≥ 9 sarvipiikkiä Etelä-Suomessa, ≥ 10 piikkiä Keski-Suomessa ja ≥ 11 piikkiä Pohjois-Suomessa. Tällaiset urokset ovat "hakkuukypsiä" ja ne voidaan kaataa. Välimuotouros eroaa lapiosarviuroksesta siinä, että sen lapiomuodostuman leveys on alle puolet piikkien pituudesta.

Usein ≥ 6½-vuotiailla hankosarviuroksilla on ≥ 6 sarvipiikkiä Etelä-Suomessa, ≥ 7 piikkiä Keski-Suomessa ja ≥ 8 piikkiä Pohjois-Suomessa. Tällaiset urokset ovat "hakkuukypsiä" ja ne voidaan kaataa. Hankosarviuros eroaa välimuotouroksesta siinä, että sen sarvirunko on täysin pyöreä ja täysin ilman lapiomuodostumaa.

Jos valikoivassa urosverotuksessa rauhoitetaan hyvin kehittyneet 1½-vuotiaat ja 2½ – 5½-vuotiaat urokset, tämä tarkoittaa, että täysikasvuisia uroksia on joka vuosi enemmän hirvien kiima-aikana verrattuna valikoimattomaan urosverotukseen. Se hyödyttää hirvien luonnollista kiimakäyttäytymistä. Tällainen valikoiva urosverotus tarkoittaa metsästäjien kannalta sitä, että voidaan kaataa monta urosta, joilla on korkea teuraspaino ja suuret sarvitrofeet.

HUOMI! Nämä esimerkit ovat vain suuntaa-antavia. Hirvien kehitystä omalla hirvitalousalueella tulee paikallisten erojen vuoksi tarkastella alueella kaadettujen hirvien varmistetun iän pohjalta.

SELEKTIV TJURBESKATTNING

- Exempel på tjurar som kan fällas och sådana som får bli äldre

Älgtjurars horn växer varje år fram till cirka 6½ års ålder då tjurarna blir fullvuxna. Hur mycket hornen växer beror bland annat på näringstillgång och genetiska anlag. Hornen kan användas som indikatorer för selektiv beskattning förutsatt att man skiljer åt skovelhornstjurar och stånghornstjurar samt en mellantyp.

Selektiv beskattning av älgtjurar kan göras enligt två huvudprinciper. Antingen görs den utgående från varje enskild åldersklass eller så delas tjurarna in i åldersgrupper. Den förstnämnda metoden förutsätter att jägarna med säkerhet kan åldersbestämma varje enskild åldersklass för att därefter avgöra om hornstorleken är större eller mindre än genomsnittet för den aktuella åldersklassen och hornstypen i det aktuella området. Kunskaperna i åldersbedömning gör att indelning i åldersgrupper fungerar bättre i Finland. Indelningen som här presenteras är i åldersgrupperna ½ år, 1½ år, 2½ – 5½ år och ≥ 6½ år. Den selektiva tjurbeskattningen som här presenteras bygger på att väl utvecklade 1½-åringar och 2½ – 5½-åriga tjurar får bli äldre.

Det kan vara svårt att avgöra en tjurkalvs kroppsstorlek. Små tjurkalvar fälls framom stora tjurkalvar, men i praktiken begränsar sig selektiv beskattning i den här åldersgruppen till hur stor andel tjurkalvarna utgör av samtliga fällda älgar av hankön.

För att den selektiva tjurbeskattningen ska kunna ge resultat, bör den genomföras enligt exakt samma principer av alla jägare i ett tillräckligt stort område. Ett älgförvaltningsområde är lämpligt stort med tanke på tjurarnas rörelsemönster. Enskilda små jakt-sällskap kan inte tillämpa egna principer i och med att deras älgar är gemensamma med grannarnas. En jägare som låter en tjur passera för att bli äldre, bör kunna lita på att de andra jägarna i älgens hemområde gör lika.

Tjurar som inte fälls

Stånghornstjurar med till exempel 5 horntaggar får bli äldre. De tillhör oftast åldersgruppen 2½ – 5½ år. (I den här åldern har stånghornstjurarna ofta 3 – 5 horntaggar i södra Finland, 4 – 6 taggar i mellersta Finland och 4 – 7 taggar i norra Finland.)

Mellantypstjurar med 8 horntaggar får bli äldre. De tillhör oftast åldersgruppen 2½ – 5½ år. I den här åldern har mellantypstjurarna ofta 5 – 8 horntaggar i södra Finland, 5 – 9 taggar i mellersta Finland och 5 – 10 taggar i norra Finland. Sådana här tjurar fälls alltså inte.

Skovelhornstjurar med 10 horntaggar får bli äldre. De tillhör oftast åldersgruppen 2½ – 5½ år. I den här åldern har skoveltjurarna ofta 6 – 12 horntaggar i södra och mellersta Finland och 7 – 13 taggar i norra Finland. Sådana här tjurar fälls alltså inte.

Mot slutet av jaktsäsongen kan en del av tjurarna ha fällt hornen. Tjurar som fällt hornen fälls inte, eftersom det omöjliggör selektiv tjurbeskattning.

Tjurar som kan fällas

Tjurar som har 1-4 horntaggar kan fällas. Om man snabbt vill höja tjurarnas medelålder kan man lämna fyrataggade tjurar ofällda. Här en 1½-årig tjur med två taggar. Av de 1½-åriga tjurarna har ungefär hälften endast 2 horntaggar och de har vanligen en slaktvikt under 150 kg.

Skoveltjurar som är ≥ 6½ år har oftast ≥ 13 horntaggar i södra och mellersta Finland och ≥ 14 taggar i norra Finland. Sådana tjurar är "avverkningsmogna" och kan alltså fällas.

Mellantypstjurar som är ≥ 6½ år har oftast ≥ 9 horntaggar i södra Finland, ≥ 10 taggar i mellersta Finland och ≥ 11 taggar i norra Finland. Sådana tjurar är "avverkningsmogna" och kan alltså fällas. En mellantypstjur skiljs från en skoveltjur genom att mellantypstjurens skovelbildning är mindre än hälften så bred som taggarnas längd.

Stånghornstjurar som är ≥ 6½ år har oftast ≥ 6 horntaggar i södra Finland, ≥ 7 taggar i mellersta Finland och ≥ 8 taggar i norra Finland. Sådana tjurar är "avverkningsmogna" och kan alltså fällas. En stånghornstjur skiljs från en mellantypstjur genom att stånghornstjurens hornstång är helt rund och saknar helt antydning till skovelbildning.

Selektiv tjurbeskattning där väl utvecklade 1½-åringar och 2½ – 5½-åriga tjurar är fredade, innebär att det varje år under älgens brunsttid finns många flera fullvuxna tjurar, jämfört med om tjurbeskattningen är icke-selektiv. Det gynnar älgens naturliga brunstbeteende. För jägarna innebär sådan här selektiv tjurbeskattning att många älgar med hög slaktvikt kan fällas, samtidigt som många älgar med stora horntröféer kan fällas.

OBS! Dessa exempel visar endast grova riktlinjer. Lokala skillnader förekommer, så hur älgar utvecklas i det egna älgförvaltningsområdet bör studeras utgående från fällda älgars kända ålder.

Källor: Nygrén 1990, Sylvén 2003, Nygrén et al. 2007, Myrsterud & Bischof 2010, Lappalainen et al. 2014, m. fl.

© Mikael Wikström, Finlands viltcentral 2016